

Landelijke Cliëntenraad, Bezuidenhoutseweg 60, 2594 AW Den Haag

Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid
Staatssecretaris
De heer B. van 't Wout
Postbus 90801
2509 LV Den Haag

Den Haag, 5 november 2020

Betreft: Armoede onder senioren
Referentie: LCR/20-0089/AA/ER

Geachte heer Van 't Wout,

We vragen uw aandacht voor armoede onder senioren. Steeds meer, nu ook nog versterkt door de Coronacrisis, krijgen we signalen dat een aantal groepen in de knel zit. Een derde van de Nederlandse senioren heeft geen spaargeld of eigen vermogen. Sommigen leven zelfs onder het sociaal minimum.

Wat zijn de feiten?

Ouderen staan drie keer zo vaak rood op hun bankrekening als senioren met eigen vermogen, hebben bijna vijf keer zo vaak een uitstaande schuld en zijn vier keer zo vaak in problemen gekomen met de kosten van vaste lasten of boodschappen.¹ Voor senioren die een tijd in het buitenland hebben gewoond, en geen volledige AOW hebben opgebouwd, is de situatie nog nijpender. Datzelfde geldt voor mensen die vanuit het buitenland naar Nederland zijn gekomen om te werken.

Uit bovenstaand onderzoek van het SCP blijkt dat er in drie groepen relatief veel huishoudens zijn met een zwakke inkomenspositie: oudere senioren (75+), gescheiden vrouwen en niet-westerse allochtonen. Dat heeft volgens het SCPⁱ te maken met hogere zorgkosten naarmate de leeftijd vordert. Zij wijzen dit aan als de hoofdoorzaak van de armoede onder 90-plussers. De problemen bij niet-westerse allochtonen worden vooral veroorzaakt doordat ze slechts een partiële AOW hebben opgebouwd. Dat wordt nijpend als de pensioenopbouw ontbreekt of zeer beperkt is.

Armoede ontstaat niet bij de pensioenleeftijd, daar gaat een traject aan vooraf. Personen tussen de 55 en 65 jaar lopen het hoogste risico om langdurig in armoede (CBS) te moeten leven; door arbeidsongeschiktheid en werkloosheid, zonder zicht op nieuw werk. In deze tijd met veel ontslagen door de pandemie wordt dat versterkt. Dat loopt door na de pensioengerechtigde leeftijd. Daarmee dreigt de armoede onder senioren een continu fenomeen te worden.

¹ SCP onderzoek Armoede in kaart, 2019

Aanpassing uitgaven onmogelijk

Ouderen kunnen hun uitgaven steeds minder aanpassen, omdat het onvermijdelijke kosten zijn die bovendien voortdurend stijgen:

- sterke stijging van huur/woonlasten;
- stijging zorgkosten en lokale lasten (gemeente, waterschap);
- uitblijven indexatie of zelfs korting op aanvullende pensioenen,
- stijging energielasten;
- hogere uitgaven dagelijkse boodschappen en dienstverlening;
onder meer door stijging btw-tarief en verhoging eigen bijdragen WMO.

Het grootste deel van deze ouderen in armoede kan bovendien hun inkomen niet verhogen door te werken. Door ziekte en afgenomen kracht is betaalde arbeid voor velen uitgesloten. Desondanks zien we een toename van het aantal werkende ouderen. Daarvan werkt slechts een deel omdat ze doorwerken leuk vinden, voor velen is het bittere noodzaak. Extra schrijnend is dat zij die door de coronacrisis hun werk verliezen nauwelijks gecompenseerd worden.

Voorstellen voor verbetering

We hebben een aantal concrete voorstellen om de positie van arme ouderen op korte termijn te verbeteren:

A. De LCR vindt dat het schrappen van artikel 36 lid 1 van de Participatiewet en het verdwijnen van de categorale bijstand voor chronisch zieken, gehandicapten en senioren te ingrijpend is geweest. Terugbrengen van dit artikel verlicht de zorgkosten. Het doel kan ook bereikt worden als de Algemene Maatregel van Bestuur lid 1 aangepast wordt en de beperking jonger dan de pensioengerechtigde leeftijd verval.

Toelichting: Met de invoering van de Participatiewet in 2015 werd de nog bestaande categoriale bijzondere bijstandsregeling voor chronisch zieken, gehandicapten en senioren afgeschaft.

Daarnaast werd de langdurigheidstoeslag vervangen door de individuele inkomenstoeslag. Deze toeslag mag niet meer categoriaal verstrekt worden en is niet toegankelijk voor gepensioneerden. Terugbrengen van de categoriale bijzondere bijstandsregeling voor chronisch zieken, gehandicapten en senioren helpt, maar ook het schrappen van de grens van pensioengerechtigde leeftijd in de individuele inkomenstoeslag zodat ouderen ook recht op aanvulling van hun langdurige lage inkomen krijgen.

B. Afschaffen van de kostdelersnorm zodat senioren zelfstandig hun leven kunnen inrichten

Toelichting: In 2018 ontvangen ruim 3,5 miljoen rechthebbende ouderen maandelijks hun AOW. Dit geldt ook voor 70.000 oudere migranten, waarvan 90% te maken heeft met een onvolledige AOW, omdat ze nog geen 50 jaar in Nederland hebben gewoond. Ze moeten rondkomen met een aanvullende uitkering, de AIO. Deze wordt echter niet altijd aangevraagd. Dit komt o.a. omdat ze geconfronteerd worden met de mantelzorgboete (kostdelersnorm 2015) als ze een kind of een andere mantelzorg in huis hebben om voor ze te zorgen. Onder de kostdelers bevinden zich ook 50+'ers met minder kansen op de arbeidsmarkt.

C. AIO voor ouderen uit de bijstand

Behalve de kostendelersnorm zijn er meer aspecten die de AIO voor ouderen onbereikbaar maakt. Soms heeft hun woonhuis een overwaarde die ze niet te gelde (kunnen) maken, maar wel meegerekend wordt bij de vermogenstoets. Bij oudere migranten van Turkse of Marokkaanse afkomst speelt ook het vaak forse leeftijdsverschil een rol. De man van het gezin ontvangt dan enkelvoudige AOW als de vrouw de AOW gerechtigde leeftijd nog niet heeft bereikt, maar de vrouw heeft geen recht op AOW of bijstand. Daar kan de AIO soelaas bieden.

D. In deze tijd van automatisering zou een AIO zonder aanvraag automatisch kunnen worden uitgekeerd

Toelichting: De Algemene Rekenkamer heeft geconstateerd dat gegevensuitwisseling door de privacywetgeving niet mogelijk is. De SVB ontvangt geen gegevens van UWV en de belastingdienst. Door een grote groep senioren wordt de AIO niet aangevraagd, ook omdat het onbekend is. Of omdat men vermoedt dat de AIO niet wordt toegekend. Geef de SVB als SUWI-organisatie de juridische grondslag om inkomens en vermogensgegevens te koppelen met de AOW-gegevens van de SVB.

E. Maak de IO-AOW niet afhankelijk van de opgebouwde AOW

Juist mensen met een onvolledige AOW kunnen deze inkomensondersteuning goed gebruiken. Deze inkomensondersteuning zou daarom niet afhankelijk moeten zijn van de opgebouwde AOW.

F. De LCR meent dat gemeenten een beleidsopdracht dienen te krijgen om armoede van senioren in kaart te brengen en aan te pakken. Daarbij is het belangrijk dat zij onderzoeken welke rol zij hebben, ook in de samenwerking met de woningbedrijven.

Toelichting: Gemeentelijke regelingen zijn onbekend en onduidelijk. Iedere gemeente heeft zijn eigen minimabeleid. Het is moeilijk om uit te vinden waar je recht op hebt.

Veel senioren met een laag inkomen weten nog steeds niet dat er zorg- en huurtoeslag is. Ook de tegemoetkoming in de kosten van de eigen bijdrage in de zorg is vaak onbekend. Gemeenten zouden werk moeten maken van het inzichtelijk maken van de landelijke én eigen regelingen.

Als er een regeling, bijvoorbeeld WMO, wordt aangevraagd zou de gemeente meteen moeten nagaan of er mogelijk recht is op andere gemeentelijke of landelijke regelingen.

Extra schrijnend zijn de huisuitzettingen. Gemeenten kunnen een rol vervullen bij het ondersteunen van kwetsbare senioren die door relatieproblemen of verslaving hun zelfstandige woonruimte kwijtraken.

Deze voorstellen zijn niet uitputtend, maar uitvoering zou een goed begin zijn voor het verbeteren van de positie van senioren in armoede.

De praktijkvoorbeelden die wij als bijlage bij deze brief toevoegen laten duidelijk zien dat het noodzakelijk is om ouderen te helpen om hun (financiële) zelfstandigheid te waarborgen. Zeker nu.

Wij zijn graag bereid om hierover met u door te praten zodat de benoemde voorstellen kunnen worden opgepakt.

Met vriendelijke groet,

Amma Asante
Voorzitter

Samenstelling Landelijke Cliëntenraad

- **Landelijke cliëntenorganisaties:** Vakcentrale voor Professionals/ Christelijk Nationaal Vakverbond (VCP/CNV), Ieder(*in*) (2 zetels voor het netwerk voor mensen met een beperking of chronische ziekte), KBO-PCOB (Samen sterker voor ouderen), Federatie Nederlandse Vakbeweging (FNV), Vertegenwoordiger organisaties van Minderheden (SMN, IOT), MIND Landelijk Platform Psychische Gezondheid.
- **Vertegenwoordigers van cliëntenraden:** cliëntenraden SVB en UWV.
- **Vertegenwoordigers van de gemeentelijke cliëntenparticipatie:** Mobility, cliëntenraden G4, vertegenwoordiger Werkplaats COMO.

Praktijkvoorbeelden

"Voor mij is vijf euro veel geld"

Trix van der Biezen (73 jaar) ontvangt AOW en 25 euro pensioen per maand.

"Mijn zoon ondersteunt me een beetje. Door hem blijft mijn auto rijdend. Zonder hem zou het niet lukken om rond te komen, zonder de subsidies ook niet. Dan zou ik al lang op straat leven.

Lang van weinig geld leven doet iets met je, vooral met je eigenwaarde. Je zit altijd met geknepen billen, bang dat er iets kapot gaat wat je moet vervangen. Steeds is er de vraag: waar kan ik nog op bezuinigen? Je moet ook veel regelen en aanvragen, je hele administratie kopiëren. Elk half jaar maak ik een begroting, zo weet ik tot op de cent wat alles kost.

Bij mij blijft er acht euro per dag over om van te leven. Soms geef ik teveel uit. Het is dan een sport weer in te binden en onder die acht euro te duiken. Dan ga ik een paar dagen niet naar de supermarkt en ben ik blij met een stukje brood dat er nog ligt.

Ik zit nu acht jaar in deze situatie. Dit is wat het is, er is geen mogelijkheid het te verbeteren. Ik scharrel kleding bij elkaar of maak dingen zelf. Ik heb een gave om leuke activiteiten te vinden die niets kosten, bijvoorbeeld concerten in een kerkje. In deze tijd met corona valt dat allemaal weg.

Ik heb darmkanker gehad en weet hoe belangrijk voeding is. Ik heb zorg gemeden om de eigen bijdrage niet te hoeven betalen. Bij cadeautjes zeggen anderen: "Wat is nou vijf euro?". Voor mij is dat heel veel.

Ik ben niet zelig, maar ik doe wel mijn mond open. Het gaat niet alleen om mij, maar om een grote groep mensen. Er rust echt een taboe op armoede. Van ouderen die het goed hebben, merk ik dat ze geen idee hebben hoe het is om met weinig geld rond te komen".

"Ik kom niet rond van mijn geld"
Kaapverdise vrouw (73 jaar)

"Mijn man zorgde altijd voor het geld. Hij regelde alle financiële zaken. Nu hij er niet meer is, moet ik het zelf doen. Ik weet echt niet hoe ik het moet doen. Ik heb in Kaapverdië alleen lagere school gehad. Ik vind Nederlands heel moeilijk. Ik heb nooit geleerd te pinnen, snap er niets van.

Mijn zoon geeft mij iedere week geld, dat hij van mijn rekening haalt. Hij zorgt voor het betalen van de rekeningen. Als ik een nieuwe jas wil kopen of een cadeautje voor de kleinkinderen, dan moet ik hem om geld vragen.

Ik heb een heel klein pensioen en onvolledige AOW. Omdat ik bij mijn zoon woon heb ik geen recht op aanvullende vergoedingen.

Ik kom niet rond van mijn geld.

Ik ga niet meer naar de Kaapverdise vereniging, ik deed er mee aan de activiteiten en bleef er soms eten. Ik mis dat erg, de vriendinnen daar, de vrolijkheid.

Maar ik kan mijn zoon niet vragen om wat geld toe te schuiven, want hij zit nu zelf zonder werk. In deze tijd van corona is het de vraag of hij binnenkort weer kan werken.

Het is om moedeloos van te worden".